

Maija Lanas & Tomi Kiilakoski (toim.)

HÄIRIÖ?

Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa

Vastapaino
Tampere 2022

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

© Vastapaino, tekijät

ISBN 978-951-768-998-4

Kustannusosakeyhtiö Vastapaino
Yliopistonkatu 60 A
33100 Tampere
www.vastapaino.fi

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoda Oü, Tallinna 2022

Sisällys

Johdanto: Mirka heittää kirjansa lätäkköön 7

Maija Lanas & Tomi Kiilakoski

OSA 1: HÄIRIÖ PEDAGOGISENA ILMIÖNÄ

Miten kiusaamistilanteissa olevista lapsista puhutaan? 31

Anne-Mari Väisänen & Maija Lanas

Ongelmalapsi vai ei – kas, siinä kysymys: lasta koskevat tulkinnat varhaiskasvatuksessa 57

Anna Siippainen, Maarit Alasuutari & Zsuzsa Millei

ADHD oireisessa koulussa: häiriön sosiokulttuurinen tarkastelu 81

Juho Honkasilta

Häiriöitä bittivirrassa 107

Pekka Mertala

OSA 2: HÄIRIÖ VERTAISRYHMÄN ILMIÖNÄ

Hyödyllistä ja häiritsevää: nuorten vertaisuhteet opettajien tulkitsemina voimavaroina ja ongelmina 129

Riikka Korkiamäki & Vilma Wiro

Kahden kehän koulu 151

Tomi Kiilakoski & Maija Lanas

Häiriö on ryhmän hyödyntämisen ytimessä 175

Tiina Nikkola

OSA 3: HÄIRIÖ YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

Koulutusmenestys ja pysyvä eriarvoisuus 203

Tomi Kiilakoski, Elina Pekkarinen & Pasi Haapakorva

Rasismi ja nuorten koulutuspolut 231

Anne-Mari Souto

Häiritsevä potunmuussaus 259

Maija Lanas

Kirjoittajat 277

Hakemisto 279

Hyödyllistä ja häiritsevää: nuorten vertaissuhteet opettajien tulkitsemina voimavaroina ja ongelmina

Riikka Korkiamäki & Vilma Wiro

Kaverit ovat usein yläkouluikäisille nuorille tärkein asia koulussa. Myös opettajat tietävät, että nuoret ovat toisilleen hyvinvoinnin ja sosiaalisen tuen merkittävä voimavara, ja nuorten vertaissuhteita hyödynnetään koulussa oppisisältöjen haltuunottamisen näkökulmasta. Koulutyön arjessa oppilaiden kaverisuhteet kuitenkin näytettyvät helposti työskentelyn häiriönä. Ne vievät huomion pois oppisisällöistä ja tukevat ei-toivottua, häiritsevää käyttäytymistä. Opettajat ovat huolissaan ”huonosta kaveripiiristä” ja nuorten tulevaisuudesta, jos tärkeitä valintoja ohjaa tavoitesuuntautuneen järkiajattelun sijaan ystäviin ja kavereihin kiinnittyminen. Tämä kertoo yhtäältä koulumaailman ja yhteiskunnan kapeasta, koulutus- ja työkeskeisestä ymmärryksestä nuorten hyvinvoinnista. Toisaalta se kertoo siitä, että opettajat välittävät opettamistaan lapsista ja nuorista, heidän elämästään ja tulevaisuudestaan. Opettajat tunnistavat kaverisuhteiden mukanaan tuomat riskit ja resurssit, mutta käytännön kouluarjessa opettajien tehtäväksi jää usein vertaissuhteiden kontrollointi ja rajoittaminen häiriöiden välttämiseksi. Tällöin nuorten ikätoverisuhteissa piilevä merkittävä hyvinvointipotentiaali jää hyödyntämättä.

Joukko kahdeksaslukkalaisia osallistui kirjoitustehtävään, jossa heitä pyydettiin kuvaamaan kouluarkeaan otsikolla ”Ihmiset ympärilläni koulussa”¹. Tehtävään osallistuneiden 65 oppilaan

1 Ks. Korkiamäki 2013.

kirjoituksissa mainittiin opettaja tai joku muu koulun aikuinen kahdeksan kertaa. Maininnoista neljä koski opettajaa, yksi terveydenhoitajaa, yksi kuraattoria ja kaksi koulun vahtimestaria. Ikätoverimainintoja näissä samoissa 65 kirjoituksessa puolestaan oli 284. Ikätoverikuvaukset käsittelivät arkista olemista ystävien, kavereiden ja luokkatovereiden keskuudessa. Nuoret kertoivat parhaasta kaverista, jonka kanssa he yleensä viettävät välitunnit, ja toisesta, jonka seurassa he kulkevat koulumatkat. He mainitsivat edessään, takanaan tai vieressään luokkahuoneessa istuvan oppilaan, koulun käytävällä parveilevat porukat, ja kuvasivat, miten ruokalassa ryhmitytään samaan pöytään ystävien kanssa. Tilaa kirjoituksissa sai se ikätoveri, jonka kanssa koulussa vietetään paljon aikaa, ja toisinaan myös se, jonka kanssa ei ainakaan haluta olla tekemisissä.

Kirjoituksista tarkasteltiin myös sitä, miten ihmissuhteet, joista tehtävään osallistuneet kahdeksaluokkalaiset halusivat kertoa, sijoittuivat tilallisesti ja ajallisesti. Tulokset olivat linjassa henkilömainintojen kanssa. Nuoret kertoivat välitunneista ja odotte-luhetkistä koulun käytävillä, koulumatkoista ja ruokatunneista. Lisäksi mainittiin ”kielleyt” välituntipaikat, kuten wc-tilat, pukuhuoneet, liikuntasali, läheinen ostoskeskus ja koulun viereinen metsikkö. Oppitunnit mainittiin 65 kirjoituksessa kuusi kertaa. Oppituntimaininnoista yksi käsitteli oppilaan ja opettajan välistä suhdetta, viisi oppilaiden keskinäisiä suhteita oppitunnin aikana.

Mistä edellä kuvattu kertoo, ja miksi kerromme sen tässä yhteydessä? Kärjistäen voidaan väittää, että yläkouluikäiset nuoret käyvät koulua pääasiassa ollakseen siellä kavereidensa kanssa². Nuorten vertaissuhteet ovat usein keskeisin osa koulun sosiaalista ympäristöä, ja heidän koulumotivaationsa liittyy paljolti ikätovereihin. Koulun kaverisuhteilla on todettu olevan yhteyksiä niin nuorten kouluinnostukseen, oppimistuloksiin, tulevaisuuden tavoitteisiin kuin yleiseen hyvinvointiin koulussa ja koulun ulko-

2 Lahelma 2002.

puolella³. Nuorilta itseltään kysyttäessä ystävä- ja kaverisuhteet nousevat merkittävimäksi hyvinvointiin koulussa vaikuttavista tekijöistä⁴. Lisäksi vertaissuhteissa harjoitellaan vuorovaikutustaitoja, saadaan palautetta omasta toiminnasta sekä omaksutaan suotuisia(kin) arvoja, normeja ja asenteita⁵. Haastavissa elämäntilanteissa hyvät suhteet ikävereihin saattavat puskuroida kielteisten kotiolosuhteiden ja asuinympäristön haitallisia vaikutuksia ja jopa kompensoida tuen puutetta kotona⁶.

Vaikka vertaissuhteet ovat nuorten hyvinvoinnin tunnistettu resurssi, tulevat ne koulun arjessa usein tulkituiksi koulutyön häiriöiksi. Tyypillisimmillään ikäoverisuhteet nousevat koulussa puheenaiheeksi silloin, kun ne ovat jollakin tavalla ongelmallisia. Puhutaan kiusaamisesta, syrjimisestä, yksinäisyydestä ja kaveriporukassa toteutetusta hölmöilystä – ei-toivotusta käyttäytymisestä, jota oikeutetaan ryhmän yhteisyydellä. Nuoret houkuttelevat toisiaan pahoille teille, kannustavat lintsaamaan koulusta, kokeilemaan päihteitä, jäämään pois treeneistä, myöhästelemään. Porukassa maleksitaan ostarilla, varastetaan tupakkaa, töhritään seiniä, huudellaan ohikulkijoille. Nuorten kaveriporukoiden kokoontuminen iltaisin koulun pihalla on ongelma jo ennen kuin mitään on edes tapahtunut.⁷ Sanonnat ”seura tekee kaltaisekseen” ja ”joukossa tyhmyys tiivistyy” liittyvät usein juuri nuorten keskinäisiin suhteisiin. Ei ole tavatonta, että aikuisten silmin nuoret näyttävätkin koulussa toistensa hyvinvoinnin riskinä, oppimisen uhkana ja elementtinä, joka häiritsee koulun perustyyötä.

Tässä artikkelissa suhtaudumme kriittisesti yläkouluikäisten nuorten vertaissuhteisiin tyypillisesti liitettyyn riski- ja häiriöretoriikkaan. Ongelmapuheen sijaan nostamme esiin ikäoverisuhteissa ilmeneviä voimavaroja. Lisäksi tarkastelemme, kuinka koulun aikuiset tunnistavat tätä ystävyys- ja kaverisuhteiden posi-

3 Esim. Kiuru 2008; Poikolainen 2014; Toivikko ym. 2017

4 Lahelma 2002; Ahtola 2012; Janhunen 2013.

5 Banks 2008; Korkiamäki & Kallio 2017.

6 Ellonen 2008; Farineau ym. 2013.

7 Korkiamäki 2013; 2018.

tiivista potentiaalia ja miten he toisaalta puhuvat ystävyyksistä ongelmina. Artikkelin lopuksi pohdimme, voiko jopa niin sanotussa huonossa kaveripiirissä olla nuoren hyvinvointia edistäviä myönteisiä puolia ja onko erittely ”huonoihin” ja ”hyviin” kavereihin ylipäättään mielekäs. Artikkelin pohjautuu tutkimukseemme, jossa olemme tarkastelleet yläkouluikäisten nuorten ikätoverisuhteisiin liittyviä voimavaroja nuorten itsensä kuvaamina⁸ sekä koulun henkilökunnan näkemyksiä nuorten ystävä- ja kaverisuhteisiin liittyvistä hyödyistä ja pulmista⁹. Tässä artikkelissa tuomme yhteen näiden tutkimusten tuloksia ja pääsemme siten tarkastelemaan opettajien näkemyksiä suhteessa nuorten omiin näkemyksiin. Tutkimusten aineistot ja menetelmät on raportoitu tarkemmin aiemmissa artikkeleissa¹⁰ sekä Korkiamäen väitöskirjassa¹¹ ja Wiron pro gradu -tutkielmassa¹².

Mitä hyötyä on kavereista?

Siinä, missä aikuiset usein puhuvat nuorten toverisuhteista ongelmina, nuoret itse korostavat suhteiden tavallisuutta ja ystävien tärkeyttä¹³. Nuorten kuvaamana vertaisryhmä on pääsääntöisesti resurssi, ja valtaosa suomalaisista nuorista kokee voivansa luottaa siihen, että saa ystävältään tukea, kun sille on tarve¹⁴. Ikätovereidän rooli korostuu entisestään nyky-yhteiskunnassa, jota määrittää nuoruuden omaleimaisuus suhteessa muihin elämänvaiheisiin. Onkin sanottu, että nuorta voi ymmärtää aidosti vain toinen nuori.

Vertaissuhteiden nuorille tuottamia resursseja voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisen tuen, rakentavan kontrollin ja

8 Korkiamäki 2013; 2016; Korkiamäki & Ellonen 2010; Korkiamäki & Kallio 2017.

9 Wiro 2019.

10 Esim. Korkiamäki 2016; Korkiamäki & Ellonen 2010; Korkiamäki & Kallio 2017.

11 Korkiamäki 2013.

12 Wiro 2019, Valtakunnallisen kyselyaineiston (n=20803) lisäksi aineistoja on tuotettu kvalitatiivisin menetelmin nuorten kirjoitusten (n=65) ja haastattelujen (n=129) sekä opettajien haastattelujen (n=9) muodossa kolmessa eteläsuomalaisessa koulussa vuosina 2008–2018.

13 Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006; Kivijärvi 2015.

14 Korkiamäki & Ellonen 2010.

kokemuksellisen osallisuuden eli joukkoon kuulumisen sekä sosiaalisen yhteyden näkökulmista. Nuorten kokemaa sosiaalista tukea on edelleen eritelty emotionaaliseksi, informatiiviseksi ja välineelliseksi tueksi. Emotionaalisella tuella tarkoitetaan luottamusta, välittämistä ja empatiaa, informatiivisella tuella neuvontaa ja opastusta ja välineellisellä tuella esimerkiksi aikaa ja rahaa. Lisäksi nuorten on todettu tarjoavan toisilleen arvioivaa tukea eli rakentavaa, henkilökohtaista palautetta. Seuranpito ja yhdessäolo ikätovereiden kanssa, ja siten yksinäisyyden välttäminen, ovat niin ikään nuorten usein nimeämiä ikätoverisuhteiden resursseja ja kavereilta saadun tuen muotoja.¹⁵

Tutkimuksiimme osallistuneet nuoret kuvasivat kaikkia edellä mainittuja sosiaalisen tuen muotoja sekä asiaa heiltä suoraan kysyttäessä että heidän kuvaillessa arkista elämäänsä vapaamuotoisesti. Nuoret kertoivat tarjoavansa toisilleen emotionaalista läheisyyttä eli ymmärrystä, lohtua, välittämistä ja kuuntelemista sekä rohkaisua, kannustusta, ohjausta ja neuvontaa. Ystävien puoleen käännytään, kun tarvitaan olkapäätä, jota vasten itkeä, mutta yhtä lailla silloin, kun tarvitaan apua koulutehtävissä tai vaatevalinnoissa, kun uuden harrastuksen aloittaminen jännittää tai kun kaivataan neuvoja virastossa asioimiseen. Nuoret kertovat keskustelewansa henkilökohtaisista asioistaan mieluummin ikätovereidensa kuin aikuisten kanssa. He toimivat merkittävästi myös toistensa oppimisen ja sopeutumisen tukijoina.¹⁶

Sosiaalisesta tuesta on nuorille käytännöllistä hyötyä, mutta tuella on myös vahva ryhmään sitouttava merkitys. Kun nuori kokee saavansa tukea, hän tuntee kuuluvansa joukkoon. Tämä puolestaan tuottaa vertaisuuhteisiin niin sanotun emotionaalisen sitoutumisen ja vastavuoroisuuden periaatteen, mikä tarkoittaa, että tiiviissä kaveriporukassa nuori sekä katsoo saavansa tukea muilta että pitää luontaisena velvollisuutenaan tuen tarjoamista ystävil-

15 Ks. esim. Välimaa 2000; Houston & Dolan 2008; Rueger, Malecki & Demaray 2010; Heerde & Hemphill 2018.

16 Korkiamäki 2011; 2013; Korkiamäki & Ellonen 2010; Korkiamäki & Kallio 2017.

leen. Sosiaalinen tuki ja ryhmään kuulumisen kokemus muodostavatkin eräänlaisen myönteisen kehän, jossa tuki vahvistaa osallisuuden tunnetta ja osallisuus tuottaa tukea. Vastaavaa kokemusta saattaa olla vaikea saavuttaa nuorten ja aikuisten välisissä suhteissa, jotka ovat luonteeltaan hierarkkisia eivätkä perustu tuen vastavuoroisuuteen¹⁷. Ystäviltä saatu sosiaalinen tuki voidaankin ymmärtää nuoren saamaksi tunnustukseksi ja informaatioksi siitä, että hän on tärkeä ja arvokas ihminen¹⁸.

Nuorten keskinäisissä verkostoissa sosiaalinen toiminta määrittyy tueksi siihen liittyvien myönteisten tunteiden, kuten empatian, ymmärtämisen ja samaistumisen, avulla¹⁹. Emotionaalisen sitoutumisen ilmapiiressä myös monet yleensä negatiivisiksi mielletyt, kontrolloivat käytännöt, kuten kieltäminen, ohjaaminen ja vahtiminen, näyttäytyvät nuorelle sosiaalisena tukena. Läheisissä ystävyys-suhteissa kavereista huolehtimisen ja perään katsomisen normi on vahva. Tutkimuksiimme osallistuneet nuoret kertoivat, kuinka ”joskus tulee kohellettua”, ja silloin on hyvä tietää, että ”kaveria ei jätetä”. Kuulimme myös, kuinka kaverit vahtivat, ”etten syö liikaa karkkia” tai että ”läksyt tulee tehtyä” ja ”huolehtivat etten juo liikaa”.²⁰ Keskinäisen välittämisen ja huolehtimisen kontrolloivat käytännöt ovatkin nuorten kertomana varsin yleisiä ja muodostavat osan vertaisyhteisön jaetuista sosiaalisista resursseista. Näin sosiaalinen kontrolli kietoutuu yhteisyyden, luottamuksen ja solidariteetin kokemuksiin. Tällaisilla vertaissuhteissa rakentuvilla myönteisillä tunnekokemuksilla on suuri merkitys nuoren hyvinvoinnin kannalta myös koulussa. Kysymys kuuluu, missä määrin kouluyhteisö tunnistaa, ymmärtää ja osaa hyödyntää nuorten vertaissuhteita voimavaroina erityisesti niillä hyvinvoinnin ulottuvuuksilla, joilla suhteet (institutionaaliin) aikuisiin ovat helposti ristiriitaiset.

17 Korkiamäki 2013.

18 Salmela 2006.

19 Korkiamäki 2013, 129.

20 Korkiamäki 2013.

Koulu kasvatusinstituutiona nuorten vertaissuhteiden näkökulmasta

Nykynuorten keskinäisestä vuorovaikutuksesta iso osa tapahtuu institutionaalisissa tiloissa, joista koulu on yksi keskeisimmistä, sillä se tavoittaa Suomessa lähes jokaisen oppivelvollisuusikäisen. Nuoret viettävät koulussa suuren osan päivästä, minkä lisäksi koulun tapahtumat ja ihmissuhteet suuntaavat paljon myös sitä, mitä vapaa-ajalla tapahtuu. Vertaissuhteiden näkökulmasta koulu on mielenkiintoinen ympäristö, sillä siellä risteävät useat erilaiset sosiaaliset maailmat²¹. Koulu on samanaikaisesti sekä nuorten vertaiskulttuurinen areena että hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän virallinen osa²². Koulun arjessa virallinen koulumaailma ja nuorten sosiaaliset suhteet eivät ole erillisiä, vaan ne limittyvät toisiinsa kietoutuneeksi arkiseksi kokonaisuudeksi²³.

Virallisena, opetussuunnitelman ohjaamana tilana koulua voidaan vertaissuhteiden näkökulmasta katsoa kahdella tavalla. Ensinnäkin voidaan todeta, että nuorten vertaissuhteet hyödyttävät koulunkäyntiä. Perinteisesti suomalaista koulua on kuvattu suorituskeskeiseksi ja individualistiseksi²⁴, mutta nykyään vuorovaikutuksessa toimiminen ja sosiaaliset suhteet nähdään luontevaksi osaksi oppisisältöjä ja oppimisen menetelmiä²⁵. Perusopetuksen opetussuunnitelma²⁶ korostaa oppimista yhteisöllisenä prosessina. Käytännön koulutyössä nuoret opiskelevatkin pareittain, ryhmissä, keskustellen ja sisältöjä toisilleen esitellen. Myös oppimistavoitteissa korostuvat akateemisten taitojen rinnalla sosioemotionaaliset taidot, joiden harjoittelu koulussa ei onnistu ilman toimimista osana oppilaiden muodostamia ryhmiä, yhteisöjä ja suhdeverkostoja²⁷. Lisäksi kaverit edistävät kouluarjen sujuvuutta esimerkiksi tarjoamalla käytännön tukea, ohjausta ja neuvontaa toinen toisilleen.

21 Paju 2011; Kulmalainen 2014.

22 Kallio 2006, 69–70; Korkiamäki 2016; Wirola 2019.

23 Kiilakoski 2012; 2014.

24 Paju 2011; Gordon, Holland & Lahelma 2000.

25 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Wirola 2019.

26 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

27 Vincent, Neal & Iqbal 2016; Wirola 2019, 16.

Myönteisten näkökulmien kääntöpuolena vertaissuhteet saattavat koulussa näyttäytyä kiusallisena, tavoitteellista toimintaa häiritsevänä tai ylimääräisenä elementtinä. Koulun arki on tiukasti aikataulutettua ja vahvasti säänneltyä. Sen vakiintuneet eli institutionalisoituneet säännöt, normit ja roolit muodostavat järjestyksen, jota opitaan kouluvuosien aikana pitämään itsestään selvänä²⁸. Vertaissuhteet ovat tärkeä osa tätä kouluarjen rytmiä ja kirjoittamatonta käytösopasta, joka ohjaa sosiaalisen vuorovaikutuksen dynamiikkaa. Lisäksi koulua nuorten sosiaalistumisen tilana leimaa ajatus koulun kasvatuksellisesta tehtävästä kielteisten vaikutteiden kitkemiseksi tai niiden haitallisten vaikutusten minimoimiseksi. Koulun onkin sanottu tukevan pääosin sen omien tavoitteiden mukaista yhteisöllisyyttä, minkä seurauksena nuorten omaehtoiset kaveri- ja ystävyysuhteet näyttäytyvät herkästi puuttumista edellyttävinä häiriöinä²⁹.

Myös voimassa oleva lainsäädäntö asettaa vertaissuhteet koulussa herkästi kriittisen katseen alle, sillä lainsäädäntö painottaa aikuisten vastuuta lasten ja nuorten hyvinvointia heikentävien riskitekijöiden tunnistamisessa. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) korostaa koulun jaettua yhteisöllistä vastuuta oppilaiden hyvinvoinnista. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan koulutus on osa ehkäisevää lastensuojelua, jonka tavoitteena on estää lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen liittyvien sosiaalisten vaikeuksien ja kielteisten kehityskulkujen syntyminen tai syveneminen. Lakien periaate on universaali ja kannustaa kattavaan yhteisöllisyyteen, mutta käytännössä laintulkinnat ohjaavat kohdistamaan huomion nuorten vertaissuhteissa erityisesti kiusaamiseen, syrjimiseen ja yksin jäämiseen liittyviin ongelmatilanteisiin³⁰. Näihin ongelmiin ei pidä suhtautua vähätellen, mutta niiden yksipuolinen korostaminen saattaa johtaa näköalojen kaapetumiseen ja yksipuolistumiseen.

28 Ks. esim. Paju 2011; Koskela ym. 2012.

29 Hoikkala & Paju 2013; Paju 2011.

30 Kallio, Stenvall, Bäcklund & Häkli 2013; Korkiamäki 2016.

Seuraavassa esitämme ensin tutkimukseemme osallistuneiden opettajien näkemyksiä ystävistä ja kavereista sosiaalisina ja emotionaalisina voimavaroina, minkä jälkeen tarkastelemme ystävyys- ja häiriöpuhetta. Haluamme kuitenkin korostaa, että tutkimukseemme osallistuneet opettajat kuvasivat nuorten vertaissuhteita sekä hyvinvoinnin ja oppimisen voimavaroiksi että hyvinvoinnin haasteiksi ja oppimista häiritseviksi tekijöiksi. Ystävyys-suhteiden ”hyvien” ja ”huonojen” puolien erottelu on tutkimuksellinen ja analyttinen ratkaisu – niin opettajien puheessa kuin koulun arkikäytännöissä vertaissuhteet ja niihin liittyvä oppilaiden toiminta ilmenevät monimuotoisemmin.

Vertaissuhteet resurssina koulussa

Kun koulun henkilökunnalle tekemissämme haastatteluissa kysyimme, mikä kavereiden merkitys on nuorelle, korostui tyyppillisessä vastauksessa vertaissuhteiden tärkeys nuoren henkiseen hyvinvointiin³¹. Kavereiden ja ystävyys-suhteiden todettiin olevan osa mielekästä ja merkityksellistä elämää niin nuorille kuin muillekin ikäryhmille. Opettajat kertoivat kokevansa iloa oppilaiden toisiltaan saamasta tuesta ja hyvästä mielestä sekä kantavansa huolta niistä, jotka jäävät yksin tai tulevat kiusatuiksi. Nuorten vertaissuhteissa he korostivat ikätovereilta saatavaa apua ja henkistä tukea, keskinäistä luottamusta ja mahdollisuutta tunteiden tai kokemusten jakamiseen. Opettajat näkivät vertaissuhteiden tuovan pysyvyyttä jatkuvassa muutoksessa olevaan kouluarkeen ja tuottavan kokemusta joukkoon kuulumisesta sekä siitä, että minun huomataan ja minusta välitetään.³²

Opettajat kuvasivat vertaissuhteita voimavaroiksi erityisesti nuorten poikkeuksellisen haastaviin elämäntilanteisiin liittyen. Esimerkiksi turvapaikanhakijataustaisten tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämässä vertaisten tarjoaman tuen hyödyllisyys tunnistettiin. Usein puhe vertaissuhteista resurssina kytkeytyi pe-

31 Wiro 2019, 67.

32 Wiro 2019; ks. myös Vincent ym. 2016.

ruskoulun ja oppivelvollisuuden päättymiseen, jolloin ajankohdaisiksi nousevat nuoren itsenäistymiseen sekä yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroitumiseen liittyvät kysymykset. Nuorten keskinäinen kaveruus näyttäytyi opettajien puheessa asiana, joka voi ratkaista yksilöiden monia haastaviakin sosiaalisia ongelmia. Yhteiskunnasta syrjäytymisen kaltaisissa ongelmatilanteissa kaverista rakentuu tärkeä sosiaalipolitiikan toimija, joka auttaa konkreettisesti hakeutumaan osaksi koulutusta, harrastuksia tai muita nuoruusiän elämämpiirejä ja jopa ”vetää tuhon alhosta”, kuten eräs haastattelemamme opettaja ilmaisi³³.

Ymmärrys lasten ja nuorten vertaissuhteista vaikutti myös opettajien käsityksiin koulun roolista ja koulun aikuisten tehtävästä vertaissuhteiden mahdollistajana ja vahvistajana. Jotkut opettajista kertoivat oppilaiden saavan jäädä kouluun päivän jälkeenkin, jos heillä ei ole muita keskinäisen yhdessäolon paikkoja. Koulun rehtori kuvasi ihanteellista koulua kohtaamispaikaksi, jossa myös sosiaalisia suhteita on mahdollista rakentaa ja pitää yllä. Opettajat toivat esiin tilanteita, joissa he joko sympatisoivat nuoria tai pyrkivät omalla toiminnallaan koulun rakenteiden puitteissa mahdollistamaan heille yhdessäolon hetkiä. Tämä saattoi onnistua esimerkiksi valinnaisaineryhmiä jaettaessa: erään opettajan mukaan valinnaisaineiden valitseminen kaverin valintoja seuraten on ”opettajan näkökulmasta vähän hölmöä, mut toisaalta mä nuoren näkökulmankin ymmärrän siinä”³⁴. Osassa haastatteluista myös kyseenalaistettiin koulutuksen vallitsevia käytäntöjä ja tunnistettiin vertaissuhteille esteitä asettavia tekijöitä, kuten kiire ja joustamaton lukujärjestys. Monet opettajat näkivät vertaissuhteiden hyödyttävän myös omaa opetustyötään. He ymmärsivät, että vertaissuhteiden näkökulmasta hyvä koulu on sosiaalinen tila, joka tarjoaa lasten ja nuorten keskinäiselle yhdessäololle helpon ja turvallisen ympäristön.

33 Wiro 2019, 69.

34 Wiro 2019, 68.

Vertaissuhteet hyvinvoinnin riskinä ja koulutyön häiriönä

Haastattelemamme opettajat siis tunnistivat nuorten vertaissuhteissa piilevän hyvinvoinnin potentiaalin. Tästä huolimatta valtaosa haastatelluista kuvasi ystävyksiä ja kavereuksia myös hyvinvoinnin uhkatekijöiksi ja koulun perustoimintaa häiritseviksi elementeiksi. Näin vaikuttaa olevan erityisesti oppivelvollisuutensa loppua lähestyvien nuorten kohdalla. Siinä, missä pienempien lasten kaverisuhteisiin suhtaudutaan kannustavasti ja mahdollistavasti, nuorten kohdalla korostuvat aiempaa selkeämmin uhkadiskurssi ja aikuisten tarve kontrolloida nuorten keskinäistä olemista³⁵. Kuten eräs haastattelemistamme opettajista kuvasi:

No kyllähän sen nyt näkee sit kun niillä alkaa murrosikä tulemaan, niin sit kun jos ne on ihan väärässä seurassa niin, siinä tulee sit, pinnaamista ja, huonoja tapoja (...) Niin onhan se nyt sit että jos on huono seura niin on huono seura.³⁶

Ajatus, että nuoret ajautuvat ongelma- tai riskikäyttäytymiseen viettäessään aikaa väärin ihmisten kanssa, oli opettajien puheessa tyyppillinen. Kaveruuden haittapuolet liitettiin osallisuuden ja hyvinvoinnin heikentymiseen, esimerkiksi koulupudokkuuteen, poissaoloihin, päihteisiin ja rikekäyttäytymiseen³⁷. Vastaavia havaintoja on tehty muissakin tutkimuksissa, joissa marginalisoivien käytäntöjen, kuten päihteiden käytön, ”katukeskeisen elämäntyylin” ja nuorisorikollisuuden, syitä on jäljitetty nimenomaan tiiviiden ja rajoittamattomien nuorisoryhmien jäsenyyteen³⁸. Näkökulman voidaan nähdä periytyvän yleistyneestä yhteiskunnallisesta näkemyksestä, jossa nuori nähdään luonnostaan huonoon käytökseen taipuvaksi ja aikuisten ohjauksen ja kontrollin tarpeessa olevaksi³⁹.

35 Korkiamäki 2013, 16; Wirola 2019, 52, 70.

36 Wirola 2019, 52.

37 Mt.

38 Esim. Ream and Rumberger 2008; Arunachalam and Nguyen 2016.

39 Satka ym. 2011, 13.

”Huonon kaveripiirin” nähdään herkästi sulkevan nuoret si-
 säänsä ja uusintavan siten marginaaliasemaa ja riskikäyttäytymistä
 sekä haittaavan elämässä eteenpäin vievien tavoitteiden saavutta-
 mista⁴⁰. Tämä näkökulma korostuu koulukontekstissa, jossa kes-
 keinen tavoite on tuottaa nuorille valmiuksia jatkokoulutukseen ja
 työmarkkinoille. Haastattelemiemme opettajien puheessa vertais-
 suhteista muodostui toisinaan este nuoren elämää koskevien yksi-
 löllisten valintojen tekemiselle. Opettajat kertoivat suhtautuvansa
 varauksella tilanteisiin, joissa nuoret haluavat tehdä kaveruuden
 perusteella merkittäviäkin elämänvalintoja, kuten päätöksiä toisen
 asteen opiskelupaikasta. Eräs opettajista kuvasi, kuinka joidenkin
 yhdeksäsluokkalaisten kanssa ohjauskeskusteluissa pohditaan
 kriittisesti ”et mihin sun kannattaa hakee, kun sieltä tulee välillä
 se kun kaverikin hakee sinne”⁴¹. Alanvalinnan kontekstissa opet-
 tajien kuvaamina vertaissuhteet eivät näyttäyty siirtymävaiheen
 voimavaroina, vaan esteinä nuorten oletettujen yksilöllisten kiin-
 nostuksenkohteiden seuraamiselle.

Nuorten kaverisuhteet määrittyvät opettajien haastatteluissa
 herkästi häiriöiksi myös kouluarjessa. Koulupäiviin sisältyy sekä
 tilanteita, joissa vuorovaikutus koulutovereiden kanssa on sal-
 littua ja odotettua, että hetkiä, joihin vertaissuhteiden ei katsota
 kuuluvan⁴². Tällaiset tilanteet liittyvät usein nuorten yksilölliseen
 suorittamiseen eli määrättyssä tahdissa etenevään opiskeluun ja
 opitun osoittamiseen, mitä kaverisuhteiden nähdään häiritsevän⁴³.
 Välitunnilla on oikein auttaa kaveria, mutta koetilanteessa sitä ei
 yleensä katsota hyvällä. Kaikki tunteet tai kaikenlainen oleimi-
 nenkaan eivät sovi näytettäväksi koulussa: negatiivisten tunteiden
 näyttäminen, kuten riitely, ei opettajien kuvaamana sovi kouluun.
 Riitaisten tilanteiden kuvataan herkästi haittaavan oppituntien
 aikaista työskentelyä, jos oppilaat esimerkiksi kieltäytyvät teke-
 mästä yhteistyötä keskenään tai olemasta samassa luokkatilassa.

40 Esim. Wells 2011; Chesters and Smith 2015.

41 Wiro 2019, 51.

42 Wiro 2019; ks. myös esim. Olsson 2018; Paju 2011.

43 Paju 2011, 228–250.

Opettajien puheessa heidän omaksi roolikseen rakentuu toimiminen koulussa eräänlaisena järjestyksenvalvojana tai ”kouluarjen poliisina”. Häiriötilanteisiin puuttumista pidettiin itsestään selvänä, ja se onkin nähty tavanomaiseksi ja laajasti oikeutetuksi osaksi opettajan työtä⁴⁴. Vertaissuhteiden sääntelyä toteutetaan esimerkiksi sanallisella puuttumisella tai oppilaiden fyysisellä erottamisella toisistaan. Sujuvan koulutyöskentelyn turvaamiseksi ja työrauhaongelmien estämiseksi kaveruksia saatetaan jakaa myös eri luokille. Se on esimerkki tilanteesta, jossa koulu rajaa nuorten mahdollisuuksia yhdessäoloon ystäviensä kanssa⁴⁵.

Koska kysyimme haastatteluissa nimenomaan *ystävyyden* hyvistä ja haittapuolista, kiusaamiseen ja ulossulkemiseen liittyvä tematiikka ei noussut aineistossamme keskeiseksi. Opettajat eivät juurikaan puhuneet esimerkiksi ulkopuolelle sulkemisen käytännöistä ryhmän jäsenille voimavaroja tuottavan ystävyyskään-
töpuolena⁴⁶. Yhteenvetona voidaan todeta, että kuva nuorten vertaissuhteista muodostuu opettajien haastatteluissa kaksijakoiseksi, muttei poissulkeväksi. Yhtäältä kaveri- ja ystävyysuhteiden myönteistä merkitystä painotettiin vahvasti, ja toisaalta korostettiin niistä koituvia hankaluuksia ja negatiivisia seurauksia. Useimmat haastattelemistamme opettajista nostivat esille nämä vertaissuhteiden molemmat arkiset puolet.

Voiko huonojen kavereiden seura olla hyväksi?

Olemme edellä kuvanneet, kuinka tutkimukseemme osallistuneista opettajista lähes kaikki puhuivat nuorten ystävästä ja kavereista sekä voimavaroina että ongelmina. Tämä kyseenalaistaa nuorten vertaissuhteiden kategorisoinnin yksinomaan resurssi- tai riskinäkökulmasta. Myös tutkimustemme esille tuomissa nuorten omissa kuvauksissa⁴⁷ nuorten kaveri- tai ystävyysuhteet eivät ole luokiteltavissa yksin hyviin tai yksin huonoihin. Haas-

44 Hoikkala & Paju 2013.

45 Wiro 2019; Vincent ym. 2016.

46 Vrt. Korkiamäki 2013, 2014.

47 Korkiamäki 2013; Korkiamäki & Kallio 2017.

tavissa tilanteissa elävät, ongelmallisiksi leimatut nuoret voivat saada toisiltaan positiivista tukea ja kokea emotionaalista osallisuutta yhteisöön, jonka sisäiset normit eivät vastaa yhteiskunnan yleisiä normeja tai arvomaailmaa.

On totta, että nuorten ei-toivotulla käyttäytymisellä on usein sosiaaliset perusteet. Muun muassa Antti Maunu⁴⁸ on tutkimuksessaan esittänyt, että nuoret ryyppäävät, polttavat ja kiroilevat ennen kaikkea kuuluakseen ryhmään⁴⁹. On tutkimuksia, joiden mukaan kaveripiirillä on nuoren riskikäyttäytymistä edistävä vaikutus näin on esitetty olevan erityisesti päihteiden käyttöä ja rikollisuutta nuorten keskuudessa tutkittaessa⁵⁰. Sääntöjen rikominen ja ei-toivottu käyttäytyminen koulussa puolestaan on liitetty sekä oppilaiden pyrkimykseen ilmentää toimijuuttaan⁵¹, että vertaiskulttuurisiin normeihin ja hierarkkioihin⁵². Petri Paju⁵³ huomauttaa, etteivät koululaisten keskuudessa suositut nuoret useinkaan ole samoja kuin koulussa hyvin menestyvät tai käyttäytyvät nuoret, mikä johtaa herkästi ristiriitoihin nuorten ja koulun aikuisten välillä.

Aikuisten haitallisiksi luokittelemat suhteet voivat kuitenkin yksilötasolla olla nuorelle merkityksellisiä joukkoon kuulumisen tunteen, sosiaalisen tuen sekä luottamuksen ja solidariteetin lähteitä⁵⁴. Mira Slettenin⁵⁵ tutkimuksen mukaan suosio kaveripiirissä on nuorta pahoinvoinnilta suojaava ja hyvinvointia edistävä ulottuvuus silloinkin, kun nuoren ja hänen ystäviensä käyttäytyminen on riskialtista tai kiellettyä. ”Huonon kaveripiirin” hyvinvointia tuottavia elementtejä ovat päätyneet korostamaan myös esimer-

48 Maunu 2014.

49 Myös Törrönen & Maunu 2011.

50 Esim. Webster 2004; MacDolnald & Shildrick 2007; Jamal 2013; Suvanto ym. 2020.

51 Kallio 2006.

52 Paju 2011.

53 2011, 108–110

54 Korkiamäki 2013.

55 Sletten 2011.

kiksi Janet Holland,⁵⁶ Madeleine Leonard,⁵⁷ Monica Brace⁵⁸ sekä Mizen ja Ofusu-Kusi⁵⁹. Heidän mukaansa ystäviltä saatu sosiaalinen tuki ja turvallisuus sekä solidaarisuus ja sosiaalinen kontrolli ovat nuorten kokemina positiivisia voimavaroja myös silloin, kun ne kiinnittävät nuoria ”marginaalielämään”. Erityisesti nuorille, jotka elävät epävarmoissa ja haastavissa olosuhteissa, tällaiset osallisuuden kokemusta tuottavat vertaissuhteet ovat äärimmäisen tärkeitä. Esimerkiksi tutkimukset kodin ulkopuolelle sijoitet- tujen nuorten pärjäämisestä ja sosiaalista suhteista ovat päätyneet korostamaan ystävyyden positiivisia merkityksiä niihin liittyvistä riskeistä huolimatta⁶⁰.

”Huono seura” ei siis yksiselitteisesti sido nuoria ongelmaiseen tai vaatimattomaan tulevaisuuteen, eivätkä ”normaalin” rajoissa olevat päihdekokeilut tai pienimuotoinen rikekäyttäytyminen näytä olevan yhteydessä myöhempään marginalisoitumiseen elämässä. Itse asiassa, koska kyseiseen toimintaan osallistuminen on nuorten kohdalla ennen kaikkea sosiaalinen ryhmäilmiö, tällaisesta toiminnasta pois jääminen voi merkitä sosiaalista eristäytymistä ja yksinäisyyttä⁶¹. Lisäksi päihdekokeilut ja riketeot voidaan tulkita keinoiksi saavuttaa suosiota vertaisryhmässä, minkä puolestaan on osoitettu olevan yhteydessä myöhempään hyvinvointiin elämässä⁶². Huonosti käyttäytyvä kaveripiiri ei ole automaattinen osoitus riskinuoren asemasta, eikä se välttämättä aiheuta nuoren hyvinvoinnille kielteisiä seurauksia⁶³.

Edellä sanottu ei tarkoita, etteivätkö kaveriporukan motivoimat riketeot tai muu kielletty käyttäytyminen koulussa olisi häiritseviä tai että ne pitäisi hyväksyä osaksi koulun arkea. Vertaissuhteita ymmärtävä näkökulma saattaa kuitenkin auttaa näiden häi-

56 Holland ja kumppanit 2007.

57 Leonard 2008.

58 Brace 2011.

59 Mizen ja Ofusu-Kusi 2010.

60 Emond 2014; Roesch-Marsh & Emond 2021.

61 Demuth 2004; Maunu 2014.

62 Sletten 2011.

63 Mt, 566.

ritsevien ilmiöiden ”taakse” ja ”sisään” näkemisessä. On tärkeää huomata, että nuorille kaverisuhteiden tuottama välitön tunnekokemus on merkityksellisempää kuin tulevaisuuteen suuntautuva hyötyajattelu. ”Hölmöilyt” kaveriporukassa aiheuttavat ristiriitoja nuorten ja aikuisten välille, mutta ”huonon seuran” hyvien puolien tarkastelu osaltaan todistaa, kuinka tärkeää on pysähtyä kuulemaan, mitä ikätoverisuhteet nuorelle itselleen merkitsevät. Itsetään selvien oletusten sijaan on tarpeen tunnustaa nuoren omat näkemykset siitä, mikä on ystävien ja kavereiden rooli ja merkitys hänen elämässään.

Riskipuheesta ystävyyksien tukemiseen koulussa

Olemme tässä artikkelissa tarkastelleet nuorten vertaissuhteita hyvinvointia tuottavina voimavaroina. Koulun arjessa vertaissuhteet ovat läsnä mitä näkyvimmin, mutta ne toteutuvat silti pitkälti omalla painollaan. Vaikka haastattemamme opettajat puhuivat nuorten kavereista ja ystävistä riskeinä ja kouluarjen häiriötekijöinä, ymmärsivät he myös ystävien tärkeän merkityksen nuorille ja tiedostivat nuorten keskinäisissä suhteissa piilevän hyvinvointipotentiaalin. Nuorten omaehtoisten ystävyysuhteiden tietoinen hyödyntäminen koulun hyvinvointi- ja oppimistavoitteiden saavuttamiseksi ei kuitenkaan tunnu vielä olevan koulujen arkipäivää. Koulun arjessa aikuiset huomioivat nuorten keskinäiset suhteet ennen kaikkea tilanteissa, joissa suhteet ovat jollakin tapaa ongelmallisia. Aikuisvaltaisille instituutioille tyypillistä riskipuhetta voidaan pitää hyvinvointia ja voimavaroja korostavaa näkökulmaa perinteisempänä tapana puhua nuorten vertaissuhteista koulumaailmassa. Nuoriin suhtaudutaan kontrolliorientuneesti ja nuorten keskinäisten suhteiden nähdään jopa estävän hyvinvointia sen edistämisen sijaan⁶⁴.

Toteuttamissamme peruskoulun opettajien haastatteluissa yksittäinen nuori näyttäytyi helposti uhrina, joka kaveripiiriin

64 Korkiamäki 2013, 43; Satka ym. 2011.

myötävaikutuksesta ajautuu väärille poluille tai huonoille teille⁶⁵. Tällaisesta riskipuheesta voidaan tunnistaa kontrollihakuisia ajatuksia lasten ja nuorten käyttäytymisestä ja vapaa-ajan vietosta⁶⁶. Opettajien puheessa tulee kuitenkin esiin myös tilanteita, joissa vertaissuhteista rakennetaan opettajien tavoittamattomissa olevaa ilmiötä. Tällöin opettajat jäävät kaverisuhteiden ulkopuolelle aseettomina toimijoina, usein vasten tahtoaan. He kertovat välittävänä lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja toivovat voivansa vaikuttaa asioihin, mutta eivät voi pakottaa nuoria tuntemaan, puhumaan tai toimimaan tietyllä tavalla.⁶⁷ Riskiparadigman ohjaamissa käytännöissä toiminnan kohteina ovat lapset ja nuoret käsitetäänkin helposti yhteisösuhteistaan riippuvaisiksi moraalisisiksi yksilöiksi, joilla on vastuuta ja velvollisuuksia tehdä oikeita valintoja⁶⁸.

Vertaissuhteet latautuvat monella tavalla koulun arjessa sekä oppitunneilla että niiden ulkopuolella. Koska lapset ja nuoret tulkitsevat virallistakin koulua ikään kuin vertaisryhmän lävitse, ovat vertaissuhteet koulussa ohittamattoman tärkeitä. Parhaimmillaan lasten ja nuorten keskinäisten suhteiden toimivuus tukee oppimista ja edistää toivottua käyttäytymistä. Silloinkin, kun näin ei automaattisesti ole, on vertaissuhteilla erityinen merkitys nuorten hyvinvoinnille koulussa ja sen ulkopuolella. On kuitenkin eri asia asettaa lapset tai nuoret samaan ryhmään, projektiin tai koululuokkaan kuin tunnistaa ja ottaa huomioon jo olemassa olevia, omaehtoisesti rakentuneita suhteita haasteineen ja mahdollisuuksineen⁶⁹. Jos koulussa keskitytään liiaksi ystävyysuhteiden oppimiselle hyödyllisiin puoliin, voi jäädä huomioimatta ystävyyden rooli osana merkityksellistä elämää. Healy⁷⁰ muistuttaa, etteivät ystävät ole meille tärkeitä siksi, että he voivat tuoda hyötyä, vaan koska nautimme heidän seurastaan ja arvostamme heitä ihmisinä.

65 Ks. Wiro 2019.

66 Mt., 70–71.

67 Mt., 72.

68 Satka 2011, 66.

69 Korkiamäki 2016, 73.

70 Healy 2011, 454.

Kouluinstituution tavoitteiden näkökulmasta vertaissuhteet näyttäytyvät edelleen usein koulumenestystä ja luokan työrauhaa vaarantavina tekijöinä⁷¹. Vertaissuhteita hallitaan ja kontrolloidaan, koska niillä on taipumus rikkoa koulun institutionaalista järjestystä. Vaikka opettajat näkevät ystävyysuhteet hyvinvoinnin kannalta keskeisiksi ja koulun roolin periaatteessa joustavaksi, on työn kontekstina kuitenkin tiukasti raamitettu ja suorituskeskeinen kouluorganisaatio, jossa vertaissuhteet typistyvät herkästi sarjaksi työrauhakysymyksiä ja sosiaalisesti kompetentin yksilön ominaisuuksia tai opittuja käyttäytymismalleja⁷². Opettajilla tulisin olla mahdollisuuksia keskittyä koululaisten vertaissuhteisiin laajemmin kuin käyttäytymisen hallinnan ja vuorovaikutustaitojen opetteluun kehyksessä⁷³. Tämä mahdollistaisi tilaa myös näihin tavoitteisiin vastaamattomien suhteiden mahdollisten positiivisten elementtien tunnistamiselle.

Pyrkiessämme rajaamaan nuoren kaveripiiriä tai kommentoidessamme nuorelle hänen ystäviensä olemusta ja tekemisiä tuotamme ja ylläpidämme moraalisia ja normatiivisia käsityksiä oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta. Tarkoituksemme on hyvä, mutta usein jää huomaamatta, että toivotun käyttäytymisen sisäpiiriä vahvistettaessa rakentuu aina muureja, joilla ei-toivotusti käyttäytyvä nuori rajataan ”hyvän yhteisön” ulkopuolelle. Riskejä ja ongelmia painottava puhe pitää yllä käsitystä nuorten ongelmallisuudesta ja uusintaa ajattelutapoja, jotka estävät kaverisuhteisiin liittyvien positiivisten puolten havaitsemista. Tällöin saatamme huomaamattamme sulkea ovia nuorten toisilleen tarjoamaan sosiaaliseen tukeen, luottamukseen ja varjelemaan kontrolliin. Näin tapahtuu helposti juuri niiden nuorten kohdalla, jotka hyötyisivät ystävien tuesta eniten. On tärkeää, että me aikuisina välitämme nuorille yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä olemisen ja toimimisen tapoja. Sen ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa,

71 Hoikkala & Paju 2013, 175.

72 Vincent ym. 2016.

73 Mt., 492.

että nuorten omat näkemykset ystävien ja kavereiden – niiden ei-toivottujenkin – merkityksestä tulevat sivuutetuiksi.

Lähteet

- Ahtola, Annarilla (2012) *Hyvinvointia edistävä ja ongelmia ennaltaehkäisevä oppilashuoltotyö esi- ja perusopetuksessa. Esimerkkeinä nivelvaiheen yhteistyö ja KiVa Koulu –toimenpideohjelma*. Julkaisuja B356. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto, Käyttäytymistieteiden ja filosofian laitos.
- Arunachalam, Dharma & Diep Quy VyNguyen (2016) Family Connectedness, School Attachment, Peer Influence and Health-Compromising Behaviours among Young Vietnamese Males. *Journal of Youth Studies* 19(3), 287–304.
- Banks, James A. (2008) *An Introduction to Multicultural Education*. Boston: Pearson.
- Brace, Monica (2011) *Who's There to Help? Assessment of Social Supports Received by Homeless and Unaccompanied Youth in High School*. West Hartford, CT: University of Hartford.
- Chesters, Jenny & Jonathan Smith (2015) Social Capital and Aspirations for Educational Attainment: A Cross-National Comparison of Australia and Germany. *Journal of Youth Studies* 18(7), 932–949.
- Demuth, Stephen (2004) Understanding the delinquency and the social relations of loners. *Youth and Society* 35(3), 366–392.
- Ellonen, Noora (2008) *Kasvuyhteisö nuoren turvana*. Acta Universitatis Tamperensis 690. Tampere: Tampere University Press.
- Emond, Ruth (2014) Longing to belong: children in residential care and their experiences of peer relationships at school and in the children's home. *Child & Family Social Work* 19(2), 194–202.
- Farineau, Heather M. & Armeda Stevenson Wojciak & Lenore M. McWey (2013) You matter to me: Important relationships and self-esteem of adolescents in foster care. *Child & Family Social Work* 18(2), 129–138.
- Gordon, Tuula & Janet Holland & Elina Lahelma (2000) *Making Spaces: Citizenship and Difference in Schools*. Basingstoke: Macmillan Press.
- Harrikari, Timo & Elina Pekkarinen (2011) ”Tavallisten kansalaisten turvallinen kaupunkikeskusta”. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 95–130.
- Healy, Mary (2011) Should we take the friendships of children seriously? *Journal of Moral Education*, 40(4), 441–456.
- Heerde, Jessica A. & Sheryl A. Hemphill (2018) Examination of associations between informal help-seeking behavior, social support, and adolescent psychosocial outcomes: A meta-analysis. *Developmental Review* 47, 44–62.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa. Ysiluokkalaisten yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holland, Janet & Tracey Reynolds & Susie Weller (2007) Transitions, Networks and Communities: The Significance of Social Capital in the Lives of Children and Young People. *Journal of Youth Studies* 10(1), 97–116.
- Honkatukia, Päivi & Leo Nyqvist & Tarja Pösö (2006) Rikokset nuorten ”juttuina” – Narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriokollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto/

- Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 66, Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta, 211–234.
- Houston, Stan & Pat Dolan (2008) Conceptualising child and family support: the contribution of Honneth's critical theory of recognition. *Children & Society* 22(6), 458–469.
- Jamal Farah & Adam Fletcher & Angela Harden & Helene Wells & James Thomas & Chris Bonell (2013) The school environment and student health: a systematic review and meta-ethnography of qualitative research. *BMC PublicHealth* 13(1), 798.
- Janhunen, Kirsi-Marja (2013) *Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemäna*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies 52. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2006) *Lasten poliittisuus ja lapsuuden synty. Keho lapsuuden rajankäynnin tilana*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Elina Stenvall & Pia Bäcklund & Jouni Häkli (2013) Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 69–87.
- Kiilakoski, Tomi (2012) *Koulu nuorten näkemänä ja kokemana*. Muistiot 2012:6. Opetushallitus. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/144743_koulu_nuorten_nakemana_ja_kokemana_2.pdf (viitattu 5.12.2019).
- Kiilakoski, Tomi (2014) *Koulu on enemmän*. Julkaisuja 155. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Kiuru, Noona (2008) *The Role of Adolescents' Peer Groups in the School Context*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 331. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Julkaisuja 162. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Korkiamäki, Riikka (2011) Support and Control among Friends and Special Friends: Peer Group's Social Resources as Emotional and Moral performances amidst Teenagers. *Children & Society* 25(2), 104–114.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Tampere Tampere University Press & Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Korkiamäki Riikka (2014) 'Jos mä nyt voisin saada ystäviä' - Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jänt (toim.) *Nuoruus toisin sanoen: Nuorten elinolat vuosikirja 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & THL, 38–50.
- Korkiamäki, Riikka (2016) Friendship as Potential: The Recognition of Teenagers' Peer Relationships at School. *Open Journal of Social Sciences* 4, 34–43.
- Korkiamäki, Riikka (2018) Nuorten vertaissuhteet voimavarana. *Haaste* 18(3), 12–14.
- Korkiamäki, Riikka & Ellonen, Noora (2010) Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiässä. *Nuorisotutkimus* 28(3), 18–35.
- Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina (2017) Experiencing and practicing inclusion through friendship. *Area* 50(1), 74–82.
- Koskela, Teija & Kaarina Määttä & Satu Uusiattu (2013) Pupil welfare in Finnish schools – communal or falling apart? *Early Child Development and Care* 183(9), 1311–1323.
- Kulmalainen, Taru (2014) Symbolinen väkivalta virallisen ja epävirallisen koulun rakenteissa. Etnografinen analyysi sosiaalisesta kiusaamisesta ja tyttöjen kaverisuosiosta yläkoulussa. *Sosiologia* 51(3), 225–241.
- Lahelma, Elina (2002) School is for Meeting Friends: Secondary school as lived and remembered, *British Journal of Sociology of Education* 23(3), 367–381.

- Leonard, Madeleine (2008) Social and Subcultural Capital Among Teenagers in Northern Ireland. *Youth & Society* 40(2), 224–244.
- MacDonald, Robert & Tracy Shildrick (2007) Street Corner Society: leisure careers, youth (sub)cultures and social exclusion. *Leisure Studies* 26(3), 339–355.
- Maunu, Antti (2014) *Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:6. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mizen, Phillip & Yaw Ofusu-Kusi (2010) Asking, giving, receiving: Friendship as survival strategy among Accra's street children. *Childhood* 17(4), 441–454.
- Olsson, Pia (2018) *Kaikki vähä erilaisii. Yläkouluun sosiaaliset suhteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Opetushallitus (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.
- Paju, Petri (2011) *Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana*. Julkaisuja 115. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Poikolainen, Jaana (2014) Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus* 32(2), 3–22.
- Roesch-Marsh, Autumn & Ruth Emond (2021) Care Experience and Friendship: Theory and International Evidence to Improve Practice and Future Research. *The British Journal of Social Work* 51(1), 132–149.
- Rueger, Sandra & Christina Malecki & Michelle Demaray (2010) Relationship Between Multiple Sources of Perceived Social Support and Psychological and Academic Adjustment in Early Adolescence: Comparisons across Gender. *Journal of Youth and Adolescence* 39, 47–61.
- Salmela, Jaana (2006) *Koetun sosiaalisen tuen, pätevyyden, itsearvostuksen ja liikunnan yhteyksiä nuoruusiän kasvuvuosiin*. Chydenius-instituutin tutkimuksia 1/2006.
- Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-Instituutti – Kokkolan yliopistokeskus.
- Satka, Mirja (2011) Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 61–94.
- Satka, Mirja & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (2011) Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 11–28.
- Sletten, Mira (2011) Long-term benefits of social ties to peers – even among adolescents with 'risky' friendships? *Journal of Youth Studies* 5(5), 561–585.
- Suvanto, Annika & Heidi Siira & Pirjo Kaakinen & Niko Männikkö & Heidi Ruotsalainen (2020) Ammattiin opiskelevien nuorten opiskeluhyvinvointi. *Hoitotiede* 32(1), 41–51.
- Toivikko, Päivi & Hanna-Maija Sinkkonen & Anna Wallin & Jari Eskola (2017) Kaikki pitää ottaa mukaan välkällä: Maahanmuuttajaoppilaiden näkemyksiä ystäväydestä ja oppimisesta. Teoksessa Jari Eskola & Tiina Mäenpää & Anna Wallin (toim.) *Eläytymismenettelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa*. Tampere: Tampere University Press, 152–170.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2011) Friendship and Social Emotions in Young Adult Finns' Drinking Diaries. *Sociological Research Online* 16(1), 4.
- Vincent, Carol & Sarah Neal & Humera Iqbal (2016) Children's friendships in diverse primary schools: teachers and the processes of policy enactment. *Journal of Education Policy* 31(4), 482–494.
- Välimaa, Raili (2000) *Nuorten koettu terveys kyselyaineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa*. Studies in Sport, Physical Education and Health 68. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Webster, Colin & Donald Simpson & Robert MacDonald & Andrea Abbas & Mark Cieslik & Tracy Sildrick & Mark Simpson (2004). *Poor transitions. Social Exclusion and Young Adults*. Bristol: Policy Press.
- Wells, Karen (2011) The Strength of Weak Ties: The Social Networks of Young Separated Asylum Seekers and Refugees in London. *Children's Geographies* 19(3-4), 319-329.
- Wiro, Vilma (2019) *Hädässä ystävä tunnetaan. Koululaisten vertaissuhteet peruskoulun opettajien puheessa*. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.